

УДК 330.3 + 304.4 : 911.373

ІНТЕРЕСИ СУБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ПРІОРИТЕТІВ

Терон І.В.

*к.е.н., ст.наук.співр., пров.наук.співр. відділу проблем формування соціального капіталу,
Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України,
м.Київ, бульвар Тараса Шевченка, 62, 02000, Україна
тел.: (044)-486-62-37, e-mail.: irinat@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0002-2492-2515, DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-51-96-104>*

THE INTERESTS OF THE SOCIAL DEVELOPMENT SUBJECTS IN RURAL SETTLEMENTS: ESSENCE AND STRUCTURE OF PRIORITIES

I. Teron

*candidate of economic sciences, senior researcher, leading researcher in department of problems of social capital formation, M. V. Ptukha institute of demography and social studies National Academy of sciences,
Kyiv, bulvar Tarasa Shevchenka, 62, 02000, Ukraine
tel.: (044)-486-62-37, e-mail.: irinat@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0002-2492-2515, DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-51-96-104>*

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сутності інтересів основних суб'єктів соціального розвитку поселень як важливого індикатора ефективності реформ. Визначено, що гармонізація і збалансоване забезпечення інтересів основних суб'єктів соціального розвитку є умовою досягнення необхідних параметрів якості та динаміки суспільно-економічного прогресу. Сформульовано напрями соціального розвитку сільських поселень, які враховують мультикомпонентність та інтегративність цього феномену. Виокремлено основні суб'єкти соціального розвитку сільських поселень — державу, сільське населення, бізнес-спільнот. Обґрунтовано конкретний зміст та трирівневу структуру інтересів суб'єктів соціального розвитку (державно-поселенські; громадівсько-поселенські; індивідуально-поселенські), які можуть бути реалізовані у цьому процесі. Визначено, що дані інтереси у сфері соціального розвитку сільських поселень мають спільну природу, теоретично є в цілому взаємно несуперечливими і навіть гармонійними. Доведено що через максимізацію найбільш впливовими учасниками соціального розвитку власних вигод, неоднорідність, змінність їх інтересів у динаміці в нестабільних умовах зовнішнього середовища відбулось порушення паритету у системі інтересів суб'єктів соціального розвитку сільських поселень. За широкого декларування дотримання потреб та інтересів сільських мешканців на сьогодні відсутні реальні механізми забезпечення їх соціально-економічних потреб та формування повноцінного середовища життєдіяльності. Визначено, що нині соціальні потреби сільських мешканців ігноруються, їх інтереси при виборі пріоритетів регулювання сільського соціального розвитку та прийнятті управлінських рішень не враховуються належною мірою. Це має негативні наслідки для соціодинаміки розвитку сільських територій України: руйнування соціальної інфраструктури; зростання безробіття, міграцію робочої сили, деградацію людського капіталу, непродуктивну мутацію соціального капіталу.

Ключові слова: соціальний розвиток, сільське поселення, суб'єкти соціального розвитку, забезпечення інтересів, сільська громада, соціальна інфраструктура
Формули: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 13

Annotation. The article is devoted to the study of the essence of interests of the main subjects of settlements social development as an important indicator of the reforms effectiveness. It is determined that harmonization and balanced provision of interests of the main subjects of social development is a condition for achieving the necessary parameters of quality and dynamics of social and economic progress. The directions of social development of rural settlements are formulated, taking into account the multicomponentity and integrity of this phenomenon. The main subjects of social development of rural settlements — the state, rural population, business communities — are singled out. The concrete content and three-level structure of interests of social development subjects (state-settlement, community-settlement, individual-settlement) that can be implemented in this process is substantiated. It is determined that these interests in the field of social development of rural settlements have a common nature, in theory, in general, are mutually incompatible and even harmonious. It has been proved that due to the maximization of the most influential participants in the social development of their own benefits, the heterogeneity, the variability of their interests in the dynamics under unstable environmental conditions, there was a violation of parity in the system of interests of the subjects of social

development of rural settlements. With the broad declaration of the needs and interests of rural residents, there are currently no real mechanisms for ensuring their socioeconomic needs and forming a full-fledged life environment. It is determined that social needs of rural residents are now being ignored, their interests in choosing priorities of regulation of rural social development and making managerial decisions are not taken into account to the appropriate extent. This has negative consequences for the sociodynamics of the development of rural areas of Ukraine: the destruction of social infrastructure; rising unemployment, labor migration, degradation of human capital, unproductive mutation of social capital.

Key words: social development, rural settlement, subjects of social development, provision of interests, rural community, social infrastructure.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 13

Постановка проблеми. Сучасний динамічний реформаційний контекст регіонального розвитку в Україні визначає не лише позитивні зміни, а й виникнення низки суттєвих проблем і соціальних дисбалансів сільського розвитку. Сільські поселення, порівняно з міськими, характеризуються значно вищими параметрами демографічних втрат, соціальних ризиків і соціального відторгнення, мутацій соціального капіталу, суттєво нижчим рівнем трудового доходу, гіршою якістю життя населення тощо. Якщо розглядати під соціальним розвитком села «комплекс суспільних відносин, що виникають у зв'язку з облаштуванням сільських територій, соціальним і матеріальним забезпеченням достатнього життєвого рівня сільського населення на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства, а також вільного розвитку кожного селянина» [8], а основою будь-яких суспільних відносин є суб'єкт-суб'єктні взаємодії та їх цілі, яких прагнуть досягти у зв'язку з конкретними інтересами, а також методи, засоби й інститути, за допомогою яких дані інтереси формуються і реалізуються, то можна стверджувати, що інтереси набувають ролі ключового системного інтегратора соціального розвитку сільських поселень (далі по тексту — СРСП).

Оскільки інтереси СРСП є драйвером активності соціальних суб'єктів — представників певних спільнот, з цього випливає, що загрози, ризики і проблеми сільського соціального розвитку зумовлені деструктивними змінами у диспозиції інтересів суб'єктів цього розвитку, у джерелах, можливостях та ефектах забезпечення їх інтересів, а також

структурі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Відтак лише ті соціальні системи регіонів, де переважають процеси взаємореалізації й гармонізації інтересів, характеризуються загальним прогресом і динамічним зростанням. Тоді як системи, де домінують тенденції ігнорування базових інтересів окремих суб'єктів відносин, є гранично нестабільними і конфліктними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інтерес як соціальний та економічний феномен залучає увагу дослідників упродовж досить тривалого часу. Грунтовний теоретико-методологічний базис дослідження економічних інтересів трансформаційного та ринкового періодів економіки закладено працями В. Базилевича, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Гриценка, М. Єрмошенка, К. Ерроу, С. Ковальчука, С. Мочерного, М. Поручника, А. Чухна та інших. Публікації В. Власюка, С. Дорогунцова, В. Лексина, М. Чумаченка, А. Швецова присвячені аналізу і забезпеченню регіональних інтересів у аспекті регіонального розвитку.

Теоретичні аспекти інтересів сільського населення та прикладний механізм їх реалізації розкрито в роботах М. Лихачова, А. Улезько та І. Семенова. Поселенський контекст соціально-демографічного розвитку сільських територій України за умов економічних трансформацій досліджували В. Борщевський, С. Гудзинський, О. Заставецька, І. Прокопа, О. Попова; Л. Шепотько. Обґрунтуванню нагальності концептів соціоекономіки сільських територій присвятили праці В. Геєць, О. Бородіна, І. Прокопа та О.Павлов. Попри те, що сучасна наука вбачає у дослідженні інтересів можливість їх своєчасного

забезпечення, узгодження і координації, запобігання соціальним кризам та аномаліям [5], поза колом наукових пріоритетів залишились інтереси суб'єктів СРСП у їх множинності, взаємозв'язку та взаємозалежності та стан їх забезпечення у нинішніх нестабільних умовах соціального розвитку сільських територій.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження сутності, рівнів, структури, пріоритетів та суперечностей реалізації інтересів основних суб'єктів соціального розвитку сільських поселень.

Вклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з розуміння багатоплановості й інтегративності характеру соціального розвитку сільських поселень, укрупнено виокремимо такі його складові: (1) розвиток об'єктів соціальної інфраструктури; (2) якісне покращення параметрів демографічної ситуації та позитивну динаміку людського капіталу сільських поселень; (3) забезпечення ціннісної орієнтації, гуманізації, соціалізації, соціальної ефективності та соціальної справедливості економічної діяльності на сільських територіях; (4) повноцінне збалансоване відтворення та безпеку природного середовища людського розвитку сільських територій; (5) гармонізацію соціальних зв'язків і взаємсприятливість міжсуб'єктних відносин; досягнення суспільної злагоди та формування продуктивного соціального капіталу на селі.

Зміст розвитку сільських поселень (та його соціальної складової) пояснює множинність суб'єктів суспільних відносин, коло інтересів яких торкається тих чи інших аспектів цього розвитку. Для структурування інтересів суб'єктів СРСП використаємо умовний поділ М. Лихачовим інтересів на: державно-поселенські; громадівсько-поселенські; індивідуально-поселенські [4].

Виокремлюючи сільське населення як найбільш чисельну групу суб'єктів СРСП, зазначимо його суттєву гетерогенність. У селі можуть мешкати не лише фермери та члени їх сімей, безробітні/економічно неактивні особи, наймані працівники чи

самозайняті — працюючі у сільському господарстві, сполучених виробництвах, соціальних об'єктах чи поза межами даного населеного пункту на засадах маятникової міграції, представники виконавчої влади та власники бізнесу тощо. Зміст, диспозиція та ієрархія особистісних інтересів селян залежать від їх суспільно-економічних ролей та економічного потенціалу, що, в свою чергу, пояснює велику різноманітність поведінкових типів сільських мешканців. Попри це, спільність їх життєвого простору й територіальна зумовленість задоволення більшості інтересів соціального плану як правило, у межах одного села, а також почасти — тип, ресурсна потужність поселення впливають на ймовірний спектр можливостей задоволення потреб і тому об'єднують зазначені інтереси та концентрують на найбільш пріоритетних і актуальних спільних напрямках забезпечення інтересів.

Трирівневу структуру інтересів сільського населення, що можуть бути реалізовані у процесі СРСП акумульовано утворюють:

— патерналістська підтримка державою відродження селянства [6] як носія самобутніх українських традицій, норм моралі та взірців національно-культурної спадщини і досвіду господарювання; дієве державне сприяння розвитку сільської зайнятості та гарантування робочого місця; забезпечення нарівні з містянами доступу до суспільних благ; охорона державою рекреаційного потенціалу сільських територій та ін. (*державно-поселенський аспект*);

— складові належної якості життя індивіда та його родини — гідний стабільний трудовий дохід; гарантованість та безпечність зайнятості; добрий стан здоров'я та наявність хороших ресурсів для його підтримки; належна якість, територіальна й фінансова доступність соціальних послуг; сприятливе природне середовище життєдіяльності (*індивідуально-поселенські інтереси*). Окремі дослідники вважають

індивідуально-поселенські інтереси базовими для територіальних і колективних, адже, не вирішивши особистісних проблем, людина не буде включатися в інші соціальні відносини [4].

— оптимальні умови реалізації потреб громади в цілому і кожного її члена зокрема, або принаймні, досягнення мінімально суспільно прийняттого рівня їх задоволення (*громадівсько-поселенські інтереси*). Інакше, це інтереси у виконанні поселенням соціальної функції життєзабезпечення: якісне повноцінне задоволення потреб в матеріальних, духовно-культурних та інших соціальних благах, належне функціонування транспорту, освітлення вулиць, водопостачання, збереження пам'яток культури, сприятливість екології тощо. При цьому місцевий інтерес громад депресивних і відсталих у соціально-економічному аспекті поселень спрямований на досягнення середнього по країні рівня забезпечення. Ресурсно потужні поселення прагнуть максимізації параметрів соціального розвитку. Причому громади усіх типів і рівнів розвитку сільських населених пунктів намагаються досягти своїх цілей, максимально використовуючи не лише власні можливості і засоби, а й насамперед державні.

Другий впливовий суб'єкт СРСП — бізнес-співтовариство — представники великого, малого та середнього бізнесу (власники, управлінський склад і персонал в цілому; фермери та члени їх сімей), неформальні об'єднання тощо. Соціальний розвиток поселення розглядається підприємцями як один з резервів та ймовірних напрямів зміцнення і розширення бізнесу. Адже змісту цього розвитку безпосередньо торкаються такі чинники досягнення основних цілей бізнесу:

—сприятливість щодо підприємництва державних інститутів, умов використання робочої сили поселень й земельних, водних, лісових ресурсів та надр (*державно-поселенські інтереси*);

—забезпеченість конкретного бізнесу

продуктивною, мотивованою робочою силою, природними ресурсами, інфраструктурними об'єктами; позитивна налаштованість сільської громади щодо підприємців і бізнесу, стабільність громадського життя на селі (*громадівсько-поселенські інтереси*);

—максимізація особистого доходу як основи платоспроможності власних соціальних потреб (*індивідуально-поселенські*) та соціально відповідальної бізнес-діяльності.

Держава має забезпечувати суспільні потреби — ключові соціально-економічні потреби нації як втілення особливих інтересів індивідів — учасників системи суспільного поділу праці [2].

Виходячи з обґрунтованої А. М. Колотом сутності ідеї соціальної держави [3], спектр її інтересів як суб'єкта і ключового регулятора СРСП включає досягнення соціальної справедливості, солідарності й створення умов для розвитку громадянського суспільства, економічно і соціально ефективного економічного зростання та розподілу створеного суспільного продукту в інтересах більшості населення. Конкретизуючи ці положення стосовно *державно-поселенського аспекту інтересів* у сфері СРСП, виділимо:

—соціальну безпеку функціонування сільської економіки;

—забезпечення селянам населенню високих стандартів якості життя;

—оптимальне використання кожним сільським поселенням свого потенціалу (демоеконічного, природоресурсного) соціального розвитку;

—досягнення загальнонаціонально ефективних параметрів гомогенності сільського соціального простору;

—нарощування продуктивних людського та соціального капіталів поселень як основи соціальної стабільності сільських територій.

Саме ця складова державного інтересу у сфері СРСП є квінтесенцією національних інтересів у рурально-поселенському розрізі та ключовим системним інтегратором інтересів усіх суб'єктів

соціального розвитку сільських територій, покликаним стати підґрунтям консолідації суспільства та мінімізації деструктивних соціальних проявів у територіальному розрізі.

Громадівсько-поселенські інтереси, які має виражати місцеве самоврядування, зорієнтовані на забезпечення сукупності якнайсприятливіших умов реалізації соціальних потреб, спільних для усієї сільської громади. У цьому плані актуальним напрямом є досягнення формування продуктивного соціального капіталу в громаді та її конструктивної співпраці з місцевою владою. Тому важливою є відкритість сформованого представницького органу для кожного члена територіальної громади, а також можливість своєчасного реагування місцевого самоврядування на соціальні проблеми кожного мешканця, забезпечення адресності соціального захисту населення.

Виходячи із специфіки *індивідуально-поселенського інтересу*, можна зробити припущення щодо вірогідної його необов'язковості і відповідно — відсутності у спектрі інтересів держави щодо СРСП. Разом з тим, якщо інтерпретувати державу як відокремлену від суспільства інституційну структуру з професійним адміністративно-управлінським апаратом регулювання суспільних відносин, що захищає, насамперед, інтереси певної соціальної групи або окремих посадових осіб [13], то можна стверджувати, що індивідуально-поселенські інтереси держави втілені в інтересах конкретних можновладців та в цілому — інтересах державної бюрократії усіх гілок влади та рівнів, які можуть бути реалізовані у процесах СРСП. Ці інтереси можуть передбачати максимізацію владних ресурсів і повноважень, посилення потужності публічної влади задля реалізації різноспрямованих цілей:

- вирішення місцевих соціальних проблем і в цілому досягнення задоволеності селянами якістю свого життя й результатами діяльності конкретних владних осіб та державною

соціальною політикою,

— максимізації приватної корисності для корпоративного приросту державної системи, збереження залежності і керованості сільських поселень; посилення ресурсної основи саморозвитку державної бюрократії й самообслуговування. Даний індивідуально-поселенський інтерес держави — своєрідний прояв/елемент «корпоративного егоїзму» державно-бюрократичного апарату, який, однак, не існує в ізоляції від інтересів інших суб'єктів СРСП та сфер життя суспільства.

З наведеного видно позитивний взаємозв'язок більшості інтересів суб'єктів СРСП, і реалізація одного створює позитивний синергетичний ефект щодо забезпечення декількох інших інтересів — інших рівнів та інших суб'єктів соціального розвитку поселень. Тому попри суттєві відмінності в індивідуальних інтересах, спільність низки інтересів щодо СРСП створює об'єктивні передумови для їх консолідації та відповідно узгодженої взаємодії громадян як у межах зон локалізації їх спільного проживання, так і на загальнонаціональному рівні. Разом з тим, сучасна економічна теорія (теорема неможливості Ерроу [12]) заперечує можливість повного узгодження всіх інтересів окремих економічних суб'єктів: із сукупності індивідуальних інтересів неможливо сконструювати критерій суспільної корисності, який виключає можливість маніпулювання суспільними цілями та задіяти механізм реалізації інтересів, який за своєю природою не є тоталітарним чи авторитарним.

До того ж статуси суб'єктів, їх реальні ролі у регулюванні соціального розвитку сільських поселень, різний діапазон і впливовість ресурсів (економічних, політичних тощо) визначають суспільно-економічну поведінку носіїв того чи іншого інтересу, зорієнтовану на одержання максимальних специфічних особистих інтересів/вигід. Домінантна реалізація інтересів більш потужного й активного суб'єкта порушує паритет у системі інтересів, обмежує шанси і можливості інших суб'єктів СРСП,

інтереси яких реалізуються частково, ігноруються або ж підпорядковуються. За граничного варіанту нерівності вихідної соціальної диспозиції суб'єктів сільського розвитку, формально узгоджені і теоретично несуперечливі інтереси на практиці трансформуються у взаємно опозиційні та практично взаємовиключні інтереси, підриваючи цілісність системи інтересів та її внутрішні стійкі зв'язки.

Попри теоретичну тотожність індивідуально-поселенських інтересів держави і сільських спільнот в цілому, їх практичне тотожне забезпечення навряд чи можливе: зміст та рівень забезпеченості «егоїстичного інтересу» держави безпосередньо детермінує специфіку та рівень забезпечення інтересів сільського населення. За умов наявності у державній бюрократії «латентних» цілей або ж орієнтації на поточні цілі, а не на довгострокову перспективу, забезпечення особистих інтересів конкретних можновладців — представників певних органів влади усіх рівнів, індивідуально-поселенський чи громадсько-поселенський інтерес держави може бути зведений до обслуговування замовлень окремих груп спеціальних інтересів; лобювання проектів, вигідних впливовим суб'єктам економічних/політичних відносин; сприяння конкретним суб'єктам СРСП в отриманні преференцій за рахунок сукупних ресурсів сільських громад і сільських територій в цілому тощо. У результаті на тлі гострих соціальних протиріч інтереси сільських громад можуть бути нівельовані, а державні інтереси у сфері СРСП — сфокусовані на збереження неефективного курсу державної політики, консервуючи наявні проблеми й протиріччя соціального розвитку поселень, або ж загострюючи і породжуючи нову їх якість і новий виток їх дії. Так, протягом тривалого часу і донині діяльність в умовах пролонгованої політичної та економічної нестабільності, невизначеності та суперечливості макрополітичних орієнтирів до основи державної соціальної політики сільського розвитку де-факто була покладена

управлінська модель «сміттевого ящика» М. Коена, Дж. Марч, Дж. Олсена. Не опираючись на нормативну вертикальну ієрархію і раціональну бюрократію прийняття управлінських рішень, реалізація державою даної моделі в українських умовах відзначалась невідпрацьованістю технологій прийняття рішень, суперечливістю і слабкою обґрунтованістю орієнтирів сільського розвитку; плинністю виконавців, неузгодженістю ресурсного забезпечення обраним цілям та стану соціального розвитку сільських населених пунктів.

Щодо підприємців зазначимо, що поживним середовищем для регресивних гіпертрофованих змін у структурі та пріоритетності реалізації їх інтересів у сфері СРСП стали підміна державних інтересів інтересами державної бюрократії й корупційна взаємодія політичних інститутів з бізнесом. Це склало поживний ґрунт для нарощування підприємцями власності й прибутків через механізм нищівну експлуатацію місцевих виробничих та природних ресурсів, згорання мережі забезпечення життєдіяльності населення, зумовлюючи виникнення і поширення в сільській економіці взірців «дикого» капіталізму європейського взірця першої половини ХІХ-го сторіччя.

Така практика взаємодії суб'єктів соціального розвитку сільських поселень та реалізації їх відповідних інтересів на сьогодні має такі наслідки:

- перетворення населення, і насамперед сільських громад зокрема, із суб'єкта — в об'єкт соціального розвитку, нав'язування селянам правил соціальної поведінки та діяльності, які обмежують їх автономію, виключають вільний вибір способів самореалізації свого соціального потенціалу;
- ігнорування соціальних потреб та інтересів селян при виборі пріоритетів регулювання сільського соціального розвитку;
- скеровування обмежених бюджетних ресурсів на вирішення другорядних проблем або тих, які існують

лише гіпотетично, на ті рішення, яке не реалізуються; це визначає абсолютну взаємну автономність наявних проблем, прийнятих державно-адміністративних рішень, та результатів.

Зазначені проблеми збалансування інтересів позначилися на соціодинаміці розвитку сільських територій в Україні. Наявні дослідження (зокрема, [1; 7; 9; 10]) свідчать про наступне:

- прогресуюче руйнування, незадовільний технічний стан, неукмплектованість кваліфікованими фахівцями та необхідним оснащенням, ресурсна бідність та зумовлена цим низька функціональна спроможність соціальних об'єктів більшості населених пунктів, а також периферійність сільських поселень за нестачі доріг із твердим покриттям обмежують належний доступ селян до соціальних благ хоча б у мінімальному обсязі;

- децентралізація територіального управління задля економії бюджетних коштів зумовила ліквідацію багатьох об'єктів інфраструктури, погіршила у багатьох випадках організацію життєдіяльності мешканців сіл, скорочуючи робочі місця для селян;

- недостатність виробничого капіталу, низька доступність фінансових ресурсів ускладнюють підприємницьку діяльність для економічно активного сільського населення; тому звужується місткість сфери прикладання праці на селі, зростає кількість поселень без суб'єктів господарювання, де єдино можливою є зайнятість в особистому підсобному господарстві, і відповідно зростають ризики втрати основних джерел трудових доходів, падіння купівельної спроможності і поширення бідності;

- множинні загрози і ризики для сільських поселень генерує розвиток агрохолдингів з монокультурним виробництвом: зростання частки підконтрольних угідь і пов'язаних з цим процесів перерозподілу власності на селі супроводжується витісненням працездатних галузей сільського господарства, скороченням робочих місць і витрат на

людський капітал на користь росту частки орендної плати за земельні паї; знецінення сільської робочої сили; зниження керованості агропромислового виробництва, деградація ґрунтів, втрата агробіорізномаяття, вимивання коштів із бюджету села;

- з практики менеджменту виключено соціальний діалог, а керівники переважної більшості підприємств не зацікавлені у соціальному захисті інтересів працівників; тому позиції рядових працівників у відносинах із роботодавцем гранично ослаблені, на селі зростає безробіття і соціальне напруження;

- небезпечної гостроти набула проблема відтворення сільського населення, зростання рівня захворюваності та скорочення тривалості життя населення, міграційного відтоку молоді — не лише в межах країни; в умовах безвізу та сприятливих умов працевлаштування у Польщі, Чехії та деяких інших країнах ЄС посилилась міждержавна міграція сільської молоді;

- існування суттєвих перешкод щодо участі сільського населення в соціально-економічному та культурному житті суспільства та по суті перетворення його на соціально відторгнуту маргінальну групу, сформовану за ознакою периферійності місця проживання;

- низький рівень самоорганізації та неефективність самоуправління в сільських громадах через зниження якості людського капіталу, його соціальну ізоляцію; дефіцит довіри у сільського населення до тих, хто потенційно міг би сприяти формуванню продуктивного консолідуючого соціального капіталу; криза культури співмешкання і взаємопідтримки сільською спільнотою, розпад стійких колективістських взаємин і зв'язків, що склалися століттями.

Ймовірно, що така негативна ситуація посилюватиметься через низку наступних об'єктивних та суб'єктивних чинників:

- непрорахованість, системні вади та владно-волонтаристський й авторитарний підхід до практичної реалізації адміністративно-територіальної реформи,

необґрунтоване прискорення її темпів, що деструктивно позначається на життєдіяльності сільських громад, їх ресурсному забезпеченні;

– недостатню зрілість і готовність громадянського суспільства та його інститутів (партій, громадських утворень тощо) до повноцінного виконання функцій суб'єктів соціальної політики, оскільки в переважній більшості вони створені не з метою представництва і вирішення інтересів сільського населення, а задля забезпечення корпоративних і приватних інтересів (проведення потрібних кандидатів у представницькі органи влади тощо); мають кон'юнктурний характер і віртуальні взаємозв'язки з сільською спільнотою; обмежуються передвиборною активністю, а не формуванням і реалізацією стратегічних соціальних програм розвитку сільських поселень;

– практичне усунення держави від адвокації соціальних інтересів сільських громад, пояснюване створенням умов ринкової конкуренції; посилення протекціонізму держави щодо інтересів транснаціональних корпорацій, зацікавлених у поширенні своєї влади та власності на сільських територіях України з метою їх максимальної ресурсної експлуатації;

– руйнування соціокомунікацій представників різних соціальних верств населення, непродуктивність компонент соціального капіталу сільських громад (системна та міжособистісна довіра, солідарність, ідеологія) на різних рівнях (громадянин — громада; громадянин — державні владні установи; громада — громада; громада — різнорівневі владні установи держави), що ускладнює узгоджене відстоювання громадою власних інтересів; соціальна пасивність через недостатню поінформованість щодо можливостей громади;

– об'єктивну нерівність потенційних можливостей соціально-економічного розвитку регіонів, значне розшарування поселень за практично усіма параметрами екології, економіки, соціальної інфраструктури, людського розвитку,

громадянської активності тощо; наявність так званої регіональної ренти та перерозподіл ресурсів на користь більш потужних територій; виникнення, від впливом глобалізації, інноваційно-інформаційних технологій, суперечностей новітнього, неекономічного змісту глибинних господарських і суспільних процесів.

Висновки. Таким чином, основою соціального розвитку сільських поселень виступає гармонійне забезпечення системи інтересів суб'єктів цього розвитку. Без цього важко закласти надійне підґрунтя ефективних механізмів збалансування груп інтересів і вироблення спільного інтересу соціальних суб'єктів функціонування сільської поселенської мережі, а також забезпечити інклюзивність розвитку територій, який передбачає відновлення не лише економічного, але й соціального потенціалу сільських поселень.

Попри теоретичну узгодженість інтересів держави, бізнесу та населення за основними напрямками соціального розвитку сільських поселень, проведений аналіз свідчить про наявність численних загроз, ризиків та проблем у процесах реалізації їх інтересів, що гальмує та ускладнює виконання поселеннями базових економічних і соціальних функцій формування повноцінного життєвого середовища. У підсумку це веде до знелюднення територій, загрози порушення продовольчої безпеки, соціальної напруженості, уповільнення та обмеження реформаційних перетворень вже на національному рівні. Відтак важливими напрямками наукових пошуків є визначення, на основі виокремлених у роботі змістовних характеристик інтересів, з'ясування емпіричного зв'язку ключових параметрів узгодження цих інтересів із макропоказниками динаміки та якості інклюзивності суспільного зростання.

Література:

1. Геєць В., Юрчишин В., Бородіна О., Прокопа І. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України (концептуальні положення). *Економіка України* : журнал. 2011. № 12. С. 4–14.
2. Енциклопедичний словник з державного

управління. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

3. Колот А. М. Держава як суб'єкт регулювання соціально-трудових відносин в умовах глобалізації економіки. *Стратегія економічного розвитку України* : наук. зб. Київ : КНЕУ, 2002. Вип. 1. С. 76–87.

4. Лихачев Н.Е. Социальные интересы белорусского села: теоретико-методологический аспект. *Вестник Магилеускага Дзяржаўнага Універсітэта імені А.А. Куляшова* : журнал. 2012. № 2 (40). С. 50-59

5. Мартинюк І. Историчні передумови міждисциплінарного дослідження проблеми інтересів. *Соціальні виміри суспільства* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 2010. Вип. 2 (13). 2010. С. 44-54.

6. Семнова ИМ. Экономические интересы сельского населения: сущность и механизмы реализации. *Вестник Воронежского государственного аграрного университета* : науч. зб. Воронеж, 2016. № 3 (50) 237. С. 229-239.

7. Бородіна О.М., Прокоп І.В. Соціоекономічний розвиток сільського господарства і села: сучасний вимір : монографія. Київ, 2012. 320 с.

8. Статівка А. М. Організаційно-правові питання соціального розвитку села в Україні: монографія. Харків, 2007. 208 с.

9. Теорія, політика та практика сільського розвитку : навч. посібник. Київ : НАН України; Ін-т екон. та прогнозів, 2010. 376 с.

10. Терон І.В. Ефективність і динаміка соціального капіталу на ринку праці сільських територій. *Інноваційна економіка* : журнал. 2016. № 1-2. 146-151.

11. Улезько А.В. Механизм реализации экономических интересов сельского населения : науч. пос. Воронеж : ФГБОУ ВО Воронежский ГАУ, 2017. 179 с.

12. Arrow K.J. and G. Debreu (1954) Existence of Equilibrium for a Competitive Economy. *Econometrica*. v.25. С. 265-290.

13. Nozick R. *Anarchy, state and utopia* : Basic Books, 1974. 367 p.

References:

1. Heiets V., Yurchyshyn V., Borodina O., Prokopa I. Sotsioekonomichna modernizatsiia ahrarnoho sektoru Ukrainy (kontseptualni polozhennia). *Ekonomika Ukrainy* : zhurnal. 2011. № 12. S. 4–14.

2. Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia. Kyiv : NADU, 2010. 820 s.

3. Kolot A. M. Derzhava yak subiekt rehuliuвання sotsialno trudovykh vidnosyn v umovakh hlobalizatsii ekonomiky. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* : nauk. zb. Kyiv : KNEU, 2002. Vyp. 1. S. 76–87.

4. Lykhachev N.E. Sotsyalnye interesy belorusskoho sela: teoretyko-metodolohycheskyi aspekt. *Vestnyk Mahyleuskaha Dziarzhavnaha Unyversyteta ymeny A.A. Kuliashova* : zhurnal. 2012.

№ 2 (40). S. 50 59

5. Martyniuk I. Istorychni peredumovy mizhdystyplinarneho doslidzhennia problemy interesiv. *Sotsialni vymiry suspilstva* : zb. nauk. prats. Kyiv : Vyd-vo In-tu sotsiologii NAN Ukrainy, 2010. Vyp. 2 (13). 2010. S. 44 54.

6. Semenova Y.M. Ekonomicheskiye interesy selskoho naseleniya: sushchnost y mekhanyzmy realizatsyy. *Vestnyk Voronezhskoho gosudarstvennoho ahrarnoho unyversyteta* : nauch. zb. Voronezh, 2016. № 3 (50) 237. S. 229 239.

7. Borodina O.M., Prokop I.V. Sotsioekonomichnyi rozvytok silskoho gospodarstva i sela: suchasnyi vymir : monohrafiia. Kyiv, 2012. 320 s.

8. Stativka A. M. Orhanizatsiino-pravovi pytannia sotsialnoho rozvytku sela v Ukraini: monohrafiia. Kharkiv, 2007. 208 s.

9. Teoriia, polityka ta praktyka silskoho rozvytku : navch. posibnyk. Kyiv : NAN Ukrainy; Int ekon. ta prohnozuv, 2010. 376 s.

10. Teron I.V. Efektyvnist i dynamika sotsialnoho kapitalu na rynku pratsi silskykh terytorii. *Innovatsiina ekonomika* : zhurnal. 2016. № 1 2. 146 151.

11. Ulezko A.V. Mekhanyzm realizatsyy ekonomicheskikh interesov selskoho naseleniya : nauch. pos. Voronezh : FHBOU VO Voronezhskiy HAU, 2017. 179 s.

12. Arrow K.J. and G. Debreu (1954) Existence of Equilibrium for a Competitive Economy. *Econometrica*. v.25. S. 265-290.

13. Nozick R. *Anarchy, state and utopia* : Basic Books, 1974. 367 r.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2018 р.